

Piet Verhagen, Arnout ter Haar (red.) (2022). Leerboek groepstherapie. Amsterdam: Boom. 314 p., € 59,95

Anne-Marie Claassen

Eindelijk is het zover, het *Leerboek groepstherapie* is volbracht. Dit is het eerste wat me toeroept wanneer ik het prachtig gebonden boek opensla. Er was geen leerboek meer, al sinds 2005 was het niet meer geüpdatet, dus dat werd tijd.

Het leerboek bestaat uit vier delen met daarin verschillende hoofdstukken geschreven door diverse auteurs. Het eerste deel heet 'Groepstherapie; van pioniers tot wetenschappelijke evidentie'. Het tweede deel gaat over het dubbele referentiekader. Het derde deel gaat over setting en diversiteit. Het vierde en daarmee laatste deel gaat over opleiding en innovatie. In een groene kleur zijn in de inhoudsopgave allerlei groepsthema's uitgelicht binnen deze vier delen en de verschillende hoofdstukken.

In de inleiding wordt als eerste de geschiedenis geëerd, waarin Tom Berk (1932-2015) een aparte plek in een kader heeft gekregen als belangrijke man op het vlak van de groepspsychotherapie. Het laatste leerboek is van zijn hand en inmiddels niet meer te verkrijgen. Op filosofische wijze worden de verschillen beschreven tussen het huidige en het leerboek uit 2005. Als eerste wordt floreren genoemd als nieuwe visie op gezondheid. Dit wordt in lijn gebracht met de vrouwelijke energie die heden ten dage meer stroomt binnen de wereld van de groepspsychotherapie. Ook wordt het werken met twee referentiekaders naar voren gebracht. Verschillen met het eerdere leerboek betreffen de link met de wetenschap, meer aandacht voor de professionaliteit van de therapeut en de verschillende thema's, verduidelijkt met vignetten. Dit leerboek heeft als doel mensen te scholen in groepsdynamica én de interpersoonlijke oriëntatie, als een circulair proces wat zo typerend is voor het doen van groepspsychotherapie.

Het eerste hoofdstuk is geschreven door de redacteurs zelf en gaat over de geschiedenis van de groepstherapie. Ze hangen de creatieve ordening aan van de groepsfasen (*forming, storming, norming* en *performing*) zoals Berk dit eerder deed, toen hij in 2009 de geschiedenis in kaart bracht. Van Freud naar Bion, naar Whitaker en Lieberman, in de context van de tijd opgeschreven. Naast de Amerikaanse geschiedenis worden ook de ontwikkelingen in Nederland beschreven. Het uitgangspunt voor de geschiedenis (en ook de toekomst) van groepspsychotherapie wordt geduid als complex en ingewikkeld. De auteurs pleiten ervoor om dat zo te laten en vanuit die realiteit verder te leren.

In hoofdstuk 2 geeft Colijn een stevige basis aan kennis over hoe psychotherapie werkt. Hierbij gaat hij in op integratieve psychotherapie en affectieve neurowetenschappelijke inzichten. Hij geeft een update over de gehechtheidstheorie en de universele factoren. De casus beschreven in het begin, evenals de conclusie op het einde, verbinden dit hoofdstuk aan groepstherapie.

Anne-Marie Claassen is als psychotherapeut en programmamanager werkzaam bij De Boerhaven, kliniek voor persoonlijkheidsstoornissen van Mediant. Daarnaast is zij hoofdredacteur van PsyXpert, en zij is supervisor NVP, NVGP en VsT.

✉ amclaassen@yahoo.com

Hoofdstuk 3 is geschreven door De Haas en gaat over groepsdynamische processen. Naast uitleg over het werken met twee referentiekaders, geeft hij weer wat hij bedoelt met dat er altijd groepsdynamiek is. Hij beschrijft deze dynamiek in de verschillende onderdelen, de zogenaamde structurelementen van de groep. Als belangrijkste benoemt De Haas de taak en het proces, en het onderscheid daartussen. Ook wordt ingegaan op leiderschap, rollen en normen.

In hoofdstuk 4 krijgt de lezer uitleg over interpersoonlijke groepspsychotherapie door Kelfkens. Dit model is uitgebreid beschreven door Yalom en Leszcz (2020) en ook bekend als het interpersoonlijk model. Dit is het model waarvan de redacteurs benoemen dat het een basis geeft om vervolgens andere therapeutische modellen mee te integreren. Het model heeft twee pijlers: het interpersoonlijk leren en het hanteren van het hier-en-nu in de therapiegroep. In dit hoofdstuk is ook aandacht voor de CORE-battery (Clinical Outcome REsults Standardizes Measures) waarin goede meetinstrumenten zijn opgenomen om cohesie en het proces te meten van de groep.

Dit is een mooie opmaat naar hoofdstuk 5, over onderzoek naar groepspsychotherapie, geschreven door Van der Stel. Hij begint met een drietal modellen die behulpzaam zijn om de complexe visie over groepstherapie duidelijk te vatten. Daarna start hij over de meta-analyses die er zijn over de effectiviteit van groepstherapie. Daarna belicht hij vier thema's rondom feedback, cohesie, therapeutische alliantie en onlinebehandeling om de stand van zaken toe te lichten wat betreft onderzoek. Hierbij wordt stilgestaan bij het maken van het onderscheid tussen of het gaat om een factor of om een werkingsmechanisme, en wat dat voor implicaties geeft in de theorievorming over wat werkt in groepen. Van der Stel geeft in dit hoofdstuk hoop en een richting voor verder onderzoek.

Hoofdstuk 6 is geschreven door Van den Heuvel, lid van de werkgroep Wetenschap en Praktijk van de NVGP. Zij gaat in op haar onderzoek naar groepstherapie in de praktijk; de G-Force-studie. Ze beschrijft de voorbereidingen van de twee groepstherapieën die vergeleken gaan worden in haar promotiestudie, zoals het schrijven van de protocollen, de behandelinterventielijst en de onderzoeksinstrumenten. De Group Questionnaire wordt momenteel gevalideerd voor de Nederlandse vertaling.

Hoofdstuk 7 is het laatste hoofdstuk van het eerste deel van het boek, en gaat over de groepstherapeutische setting en is geschreven door de twee redacteurs. Zij kiezen er bewust voor om dit hoofdstuk op deze plek te plaatsen; de praktijk van een groep als het neerzetten als een setting geeft ruimte voor verandering en therapeutisch effect. Het is de start van alles. Binnen de groepstherapeutische setting zijn er vele vormen en thema's, zoals het eten en drinken in een groepszitting, plek van de lege stoelen, dat de groepsleden in een cirkel zitten, met twee groepstherapeuten, rituelen en hoe de interacties op gang worden gebracht in de groep.

Deel 2, over werken met de twee referentiekaders, start met een hoofdstuk over *mentalised-based treatment* (MBT) in de groep door Krijnen en Tinga. Na een introductie over belangrijke aspecten van MBT gaan ze via casuïstiek over naar het beschrijven van MBT-G. Ze benadrukken op het einde van het hoofdstuk dat scholing over groepsdynamica, naast de MBT-scholing, belangrijk is om deze vorm van groepstherapie op adequate wijze te kunnen uitoefenen.

Hoofdstuk 9 gaat in op cognitieve gedragstherapie in de groep, en dit is geschreven door Van der Plas en Zedlitz. Zij gaan in op hoe het in verschillende CGT-groepen met protocollen werkt. Daarna beschrijven ze een schematherapiegroep met veel casuïstiek als voorbeeld voor de verschillende groepsfasen die worden doorlopen in deze open groep. Het maken van functie- en betekenisanalyses zijn interventies die zij daarbij gebruiken.

Hoofdstuk 10, door Aalders en Loeb, gaat over schemagerichte groepstherapie. Zij beschrijven de vier verschillende substromingen van schematherapie in de groep. Daarna beschrijven ze de typische technieken van de schematherapie, namelijk experimentele, cognitieve en gedragsmatige technieken, en hoe je deze in de groep kunt inzetten.

Hoofdstuk 11 gaat over de vaardigheidstraining in de dialectische gedragstherapie (DGT), geschreven door De Rooter, Sinnaeve en Witteveen. Het is een compleet hoofdstuk over DGT, wat van oorsprong een groepstherapie is.

Hoofdstuk 12 gaat over het groepsanalytische model en is geschreven door Schlapobersky. Hij is de enige buitenlandse schrijver en de redacteurs hebben hem in zijn kennis en kunde zijn gang laten gaan. Dit resulteert in een mooie geschiedschrijving van de analytische groepstherapie, Schlapobersky's bijdrage daarin en zijn literaire uitingen over de groep en de deelnemers daarin.

Hoofdstuk 13 gaat op de GIT-PD-groep, geschreven door Soleman-Bulk. Omdat de Guideline-Informed Treatment for Personality Disorders gaat over een laagdrempelig behandelkader, zien we dat ook terug in dit makkelijk toegankelijke hoofdstuk over groepstherapie binnen dit kader. Hierbij wordt ingegaan op hoe de groep gestructureerd wordt met het werken aan doelen, dat er soms non-verbale therapie kan worden toegevoegd, evenals op de plek van evaluaties en afscheid. Ook wordt er aandacht besteed aan e-health naast de groep. Het derde deel van het boek gaat over de setting en diversiteit. Dit deel start met een hoofdstuk over ambulante psychodynamische groepstherapie, geschreven door Ter Haar en El Boushy. In tegenstelling tot de CGT-groep is deze vorm van groepstherapie (psychodynamisch) meer ongestructureerd. In dit hoofdstuk wordt tevens aandacht besteed aan indicatiestelling. In een apart kader wordt geschreven over het zondebokfenomeen.

Hoofdstuk 15 is geschreven door Pol en Franken, over klinische psychotherapie en het therapeutische milieu. Ook zij gaan in op indicatiestelling. Daarnaast pleiten zij voor het samenhangend behandelen in de multidisciplinaire setting en de wetenschappelijke onderbouwing daarbij. Paralleelprocessen wordt in een apart kader beschreven.

Hoofdstuk 16 is geschreven door Schuijjer, en gaat over groepsdynamieken tussen teams of belangengroepen, wat zij multiorganisatorische groepsdynamiek noemt. Ze put uit de sociale psychologie en vooral uit het systeempsychodynamisch perspectief om uit te leggen wat er gebeurt in een casus waarbij er verschillende partijen bij elkaar komen met verschillende inzet en belangen. Ook put ze uit eigen ervaring als expert in Nederland op het gebied van deze complexe settings in de maatschappij of op het wereldtoneel.

Hoofdstuk 17 gaat over de online setting van de groep en is geschreven door Steures en Van der Boom. Zij bespreken met name de psychodynamische groepspsychotherapie en hoe de aspecten die zo kenmerkend zijn, zoals de *holding environment* en 'de groep als microkosmos', ook terugkomen in een online groep. Daarnaast geven ze praktische tips over hoe je de techniek voor je kan laten werken.

Hoofdstuk 18 heeft als titel 'Groepspsychotherapie in een cultuurdiverse omgeving' en is geschreven door Van Hest en Vitale. Naar aanleiding van een casus bouwen zij het hoofdstuk op door eerst de achtergrond te beschrijven van de cultuursensitieve groepstherapie, om vervolgens onder andere thema's als privileges, microagressie en maatschappelijke opinie te bespreken. Dit in opbouw naar de cultuursensitieve groepstherapeut en waar men tegenaan kan lopen in de tegenoverdracht.

Het vierde deel van het boek gaat over opleiding en innovatie en start met een hoofdstuk over de NVGP-opleiding tot groepstherapeut en specialistisch groepstherapeut door Daemen (voorzitter van de NVGP). Hij spreekt zich uit voor het trainen van het interpersoonlijk model als basis voor andere referentiekaders in de groep. Hij beschrijft wat een specialistisch groepspsychotherapeut moet kunnen in competenties en op welk terrein deze ingezet kunnen worden.

Het laatste hoofdstuk is geschreven door Ter Haar en gaat over de rubriek in tijdschrift *Groepen* van de NVGP genaamd 'Dit is mijn groep'. Hij vat 47 artikelen die in deze rubriek verschenen samen in een kwadrantenopzet welke Schlapobersky ontwikkelde om groepen in onder te brengen. Hierbij gaat het om de hoge of lage activiteit van de therapeut en de zeer specifieke therapeutische doelen versus de non-specifieke doelen in de groep. Het is een prachtige opsomming van diversiteit aan groepen die in Nederland worden gegeven. Bij een leerboek wordt vaak gedacht aan een saaie opsomming van elementen en leerdoelen. Dat geeft dit boek allerm minst. Sterker nog, het is verre van saai. Ik ervaar het juist als doelgericht en ik kan het dan ook aanbevelen aan eenieder die op zoek is naar verdieping in de groepspsychotherapie. Het is de redacteurs, ondanks tijdsdruk vanwege een congres waar het boek gepresenteerd zou worden, gelukt om een leerboek samen te stellen dat doet wat het beoogt: collega's scholen in het mooie vak van groepspsychotherapeut.

LITERATUUR

Yalom, I.D., & Leszcz, M. (2020). *The theory and practice of group therapy*. Basic Books.